

*Х. І. Калашнікова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9190-6187>*

*А. О. Волошко,
молодший науковий співробітник відділу організації підготовки та атестації
науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, Інститут держави і права
імені В.М. Корецького Національної академії наук України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2603-8322>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.3.170

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

*Kh. Kalashnikova,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management
and Public Administration, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
A. Voloshko,*

*Junior researcher of the Department of Organization of Training and Attestation of Highly Qualified Scientific
and Pedagogical Personnel, Institute of State and Law named after V.M. Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine*

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE CONCEPT OF CIVIL CONTROL IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

У статті проаналізовані наукові підходи до поняття цивільного контролю у системі публічного управління. Зазначено, поняття цивільного контролю можна трактувати як у широкому, так і вузькому значеннях. У широкому значенні цивільний контроль є комплексом заходів, принципів та механізмів за допомогою яких громадянське суспільство впливає на державу з метою вираження та захисту суспільних інтересів. У вузькому ж розумінні під цивільним контролем мається на увазі діяльність формалізованих та неформальних цивільних суб'єктів з виявлення та відповідної оцінки діяльності органів влади та управління, не орієнтованої на досягнення суспільного блага, як більшості населення, так і дотримання прав і свобод окремих громадян.

Цивільний контроль — це цілеспрямована діяльність громадян, громадських груп, громадських організацій, яка спрямована на дотримання державою, суспільством та окремими посадовими особами законів, дотримання інтересів суспільства, особи, держави.

Цивільний контроль реалізується двома основними методами — прямим, тобто безпосереднім волевиявленням громадян і непрямим, тобто представницьким — через обрані громадянами органи, діючі за їхнім дорученням. Крім того, при такому розумінні форм цивільного контролю його суб'єктами неминуче слід вважати народ країни та населення її окремих територій, представницькі органи. При цьому, не заперечуючи наявності контрольних функцій як інституту виборів, референдумів, так інших форм імперативної безпосередньої демократії, а також у діяльності органів народного представництва, вважаємо, що даний функціонал все ж таки не охоплює основний зміст їхньої діяльності та призначення.

Важливими сферами, де потрібно здійснювати цивільний контроль, особливо в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуаціях є такі: державна соціо-гуманітарна політика; конституційні права та свободи громадян, у тому числі у соціо-гуманітарній сфері; забезпечення національної, воєнної, політичної, економічної, екологічної, інформаційної безпеки; забезпечення прав та свобод людини в межах міжнародно-правових угод та законодавства; сфера безпеки та оборони України.

The article analyzes scientific approaches to the concept of civil control in the public administration system. The authors noted that the concept of civil control can be interpreted in both broad and narrow meanings. In a broad sense, civil control is a set of measures, principles and mechanisms by which civil society influences the state in order to express and protect public interests. activities of authorities and management that are not aimed at achieving the public good of both the majority of the population and the observance of the rights and freedoms of individual citizens.

Civil control is a purposeful activity of citizens, public groups, and public organizations, which is aimed at compliance by the state, society, and individual officials of laws, compliance with the interests of society, individuals, and the state.

Civil control is implemented by two main methods — direct, i.e. direct expression of will of citizens and indirect, i.e. representative — through bodies elected by citizens acting on their behalf. In addition, with this understanding of the forms of civil control, its subjects should inevitably be considered the people of the country and the population of its individual territories, representative bodies. At the same time, while not denying the presence of control functions in the institution of elections, referenda, and other forms of imperative direct democracy, as well as in the activities of people's representative bodies, we believe that this functionality still does not cover the main content of their activity and purpose.

Important areas where civilian control should be exercised, especially in wartime and emergency situations, are the following: state socio-humanitarian policy; constitutional rights and freedoms of citizens, including in the social and humanitarian sphere; ensuring national, military, political, economic, environmental, and informational security; ensuring human rights and freedoms within the framework of international legal agreements and legislation; sphere of security and defense of Ukraine.

Ключові слова: публічне управління, цивільний контроль, цивільний контроль у системі публічного управління, національна безпека, сектор безпеки та оборони, інститути громадянського суспільства, громадська думка, петиції, громадські обговорення, громадські ради.

Key words: public administration, civilian control, civilian control in the public administration system, national security, security and defense sector, civil society institutions, public opinion, petitions, public discussions, public councils.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах розвитку державності в Україні проблема ефективного та багатостороннього контролю за діяльністю владних структур набуває особливе значення. Негативні явища та процеси неминуче відбиваються на діяльності органів державної влади у будь-якій країні. Основні проблеми в системі публічного управління, зокрема: зловживання повноваженнями, бюрократизм, корупція, посилюються можливістю діяти на власний розсуд, низьким професіоналізмом, відсутністю прозорих механізмів прийняття та реалізації управлінських рішень, воєнним часом та ін.

Ідея соціального контролю отримала свій відбиток у роботах великих філософів. На думку Аристотеля, контроль народу є однією з умов політичної стабільності та процвітання держави [1]. Ш. Монтеск'є зазначав, що суспільство не може існувати без уряду та наявності законів дає можливість підданам здійснювати контроль за діями уряду [2].

Водночас, на сьогодні існує багато випадків, коли зловживання органів державної влади та окремих посадовців стають відомими громадськості, проводяться журналістські та громадські розслідування, надсилається інформація до контролюючих органів державної влади, разом з тим не завжди приймаються до уваги такі розслідування та інформація.

Саме цивільний контроль забезпечують системі публічного управління прозорість, відкритість, ефективність та результативність, спрямованість на задоволення інтересів громадян.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми цивільного контролю у системі публічного управління та місцевого самоврядування, принципи та механізми цивільного контролю у системі публічного управління, окремі аспекти цивільного контролю над сектором безпеки та оборони, основні нормативно-правові та організаційні засади цивільного контролю у системі публічного управління, світовий досвід цивільного контролю у системі публічного управління аналізують багато вчених, зокрема: П. Ворона, О. Гриненко, М. Денєжкін, А. Корнілаєва, О. Пархоменко-Куцевіл, Л. Пашко, Н. Плахотнюк, І. Савка, Г. Ситник, В. Смолянюка, М. Теплюк, М. Требін, М. Утяшев, Л. Хомічак, Н. Череміска та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є систематизація наукових підходів до поняття цивільного контролю у системі публічного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Питання цивільного контролю в системі публічного управління нині недостатньо розроблено. Нечисленні дослідження присвячені переважно державному контролю. Відповідно, державний контроль, як традиційна функція держави, що має давнє історичне коріння і здійснюється структурами держави, а система цивільного контролю лише формується. Слід погодитися з висновком про те, що відмінною особливістю цивільного контролю є: набагато менша його структурованість, відсутність формалізації та нормативної регламентації, нерегулярність здійснення, обмеженість сфер застосування.

Відсутність чіткої правової регламентації цивільного контролю у відомому сенсі можна вважати пропуском, допущеним законодавцем, ігноруванням вимог міжнародно-правових актів, що закріплюють права та свободи людини та громадянина, і насамперед Загальної декларації прав людини 1948 р. [3], Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права людини 1966 р. [4] та ін. Контроль за владою можливий лише в рамках демократичної конституційної держави, де влада обмежена правом, доступна, передбачувана, ефективна. Лише за наявності громадянського суспільства держава покликана здійснювати впорядкування своїх відносин із населенням, взаємоконтроль, взаємообмеження державних та недержавних органів та рухів. Здатність суспільства до контролю за владою, — ознака громадянського суспільства. Тільки контроль, набуваючи правові форми, здатний підпорядкувати владу праву і лише за умови існування громадянського суспільства держава стає правовою. Таким чином, для здійснення цивільного контролю необхідно як мінімум дві умови:

наявність розвиненого громадянського суспільства, а також такі умови взаємодії держави та громадянського суспільства, в яких вони представлені як рівноправні суб'єкти. Разом з тим, слід визнати, що в даний час в Україні формують дієві механізми співпраці органів державної влади та населення, впроваджують громадські консультації, громадські обговорення, створюються громадські ради при органах державної влади. Водночас, зазначеного недостатньо, адже результатом діяльності громадських організацій з органами державної влади є врахування або неврахування пропозицій громадськості, без настання відповідальності така співпраця носить необов'язковий перманентний характер. Крім того, необхідно брати до уваги особливості національного менталітету (своєрідне розуміння свободи, ролі права в житті суспільства і традиційно сформованих відносин до держави). Очевидно, що у державній сфері існують галузі (зокрема: системи безпеки та оборони, система національної, воєнної безпеки, оборонно-промисловий комплекс та ін.), об'єктивно "закриті" для цивільного контролю через різні причини, які врегульовані законодавством про державну таємницю, інформацію з обмеженим доступом тощо.

Проаналізуємо наукові підходи до визначення поняття "цивільний контроль".

Так, цивільний контроль, що реалізується організовано та цілеспрямовано, дозволяє вирішувати проблеми, які виникають між громадянами та державою цілком цивілізовано, шляхом використання певних законних каналів взаємодії та взаємної відповідальності, служить найважливішою умовою здійснення зазначеного Конституцією України принципу народовладдя [5].

Цивільний контроль за діяльністю органів державної влади повинен базуватись та забезпечувати дію у сфері публічного управління комплексу соціальних норм, інститутів та інших соціальних цінностей — загальнолюдських, історичних, національних, етичних тощо.

Хоча органи цивільного контролю не наділені владними повноваженнями, вони можуть діяти або через відповідні органи державної влади, або звертатися до суспільної думки.

Аналіз питань, пов'язаних із функціонуванням інститутів цивільного контролю у романо-німецьких та англосаксонських європейських країнах свідчить про закріплення у низці актів конституційного права розвинених країн норм, пов'язаних з цивільним контролем; закріплення його мети (на прикладі Швейцарії), яка проявляється у тому, що "через недержавні механізми" суспільство має право вимагати від державних органів дотримання їх прав шляхом звернення з відповідними вимогами до органів державної влади [6].

Аналізуючи конституційне законодавство економічно розвинених країн з точки зору нормативного закріплення категорії "цивільний контроль", "громадський контроль", "суспільний контроль", можна зробити висновки, що поширеною практикою сучасних демократичних держав є закріплення та реалізація тих чи інших форм цивільного контролю, які включають громадські

ініціативи та моніторинг, публічні обговорення та слухання, а також діяльність неурядових організацій та громадських консультативних органів. При цьому, через історичні, культурних та національні фактори формалізація положень про цивільний контроль у конституціях розвинених країн відсутня, більшість конституційних актів розвинених країн не містять цієї категорії, але при цьому закріплює народний суверенітет та демократію як основу організації державної влади. Вищезгадана обставина зовсім не означає відсутності в цих державах цивільного контролю громадянського суспільства та підзвітності населенню органів влади. Поняття "цивільний контроль" замінюється в цих станах іншими термінами, наприклад, громадянською участю або транспарентністю влади, хоча, і передбачає, по суті, тотожний механізм реалізації [7; 8].

З іншого боку, для визначення контролю інститутів громадянського суспільства над публічною владою за кордоном використовуються: участь громадськості у діяльності публічних інститутів та установ; контроль за діяльністю публічних адміністрацій; діяльність громадських організацій щодо вимоги органів публічної влади до підвищення якості послуг, що надаються населенню (публічних послуг), а також до зростання професіоналізму; громадянські ініціативи; народні правотворчі ініціативи тощо [9].

Наявні ж у Конституціях згадки про цивільний контроль або громадський контроль (КНР, Непал, Таїланд, Венесуела) здебільшого містяться в Конституціях країн, які мають характерну специфіку організації державної влади, ідеологічні та національно-культурні особливості.

Говорячи про суб'єктів цивільного контролю, дослідники вказують дуже значну їх кількість. Так, в землях ФРН працюють уповноважені з протидії корупції, а також створена в цій же країні в рамках федерального проекту "Концепція економічних злочинів і корупції" у землі Шлезвіг-Гольштейні "Громадської групи", що активно діє, проводить дослідження з питань корупції; про діючі в Швеції в громадські організації, що контролюють дії державних структур.[9; 10]

З іншого боку, у Німеччині цивільний контроль здійснюють "легітимні установи": парламент, який має важелі впливу на виконавчу владу та незалежні суди, які, як правило, фінансуються з бюджету, але, проте, забезпечують неупереджений розгляд справ і, зокрема, щодо позовів проти влади", а в Польщі — громадські організації, ЗМІ, парламентські та позапарламентські політичні партії [9; 10].

Говорячи про способи цивільного контролю у Німеччині, можна називати як можливий варіант цивільного контролю за протидією корупції такий спосіб як повідомлення адміністрації державного органу, петиції, що походять від населення країни, петиції населення, що представляють собою звернення до органів державної влади у зв'язку із виникненням соціально значущої проблеми; наявних ресурсів Уряду Швеції, де міститься інформація про діяльність його органів. Можна вказати про реалізацію у певних формах цивільного контролю, принципу народовладдя, а також принципу відкритого суспільства, які лежать в основі цивільного контролю у цій країні.

А загалом, у закордонних країнах виділяють дві форми соціального контролю: прямі, тобто здійснювані громадянами і непрямі, тобто проведені органами, які обираються громадянами та діють від імені населення. Прикладами перших у США є: направлення письмових та електронних запитів до органів влади різних рівнів; обговорення проектів нормативних правових актів; правотворча ініціатива; відкриті засідання органів державної влади з питань, пов'язаних із дотриманням прав та свобод громадян.

У країнах Євросоюзу такими формами є:

1) робота з даними та запитамі громадян (робота з даними опитувань громадської думки, робота з петиціями та пропозиціями громадських об'єднань; вивчення поданих громадянами скарг);

2) громадські консультації (відкриті слухання за участю всіх зацікавлених сторін; закриті слухання за участю громадських представників; консультації у письмовому вигляді (електронні фокус-групи);

3) дорадчі форуми (воркшопи, конференції, цивільні журі);

4) інтерактивний діалог через соціальні мережі (спеціально створені соціальні майданчики у існуючих соціальних мережах) [10].

Окремі автори ще більше розширюють перелік форм соціального та цивільного контролю за кордоном, включаючи до нього голосування, референдуми та вибори [11]. Вважаємо, що саме останній підхід дозволяє деяким дослідникам стверджувати, що цивільний контроль реалізується двома основними методами — прямим, тобто безпосереднім волевиявленням громадян і непрямим, тобто представницьким — через обрані громадянами органи, діючі за їхнім дорученням. Крім того, при такому розумінні форм цивільного контролю його суб'єктами неминує слід вважати народ країни та населення її окремих територій, представницькі органи. При цьому, не заперечуючи наявності контрольних функцій як інституту виборів, референдумів, так інших форм імперативної безпосередньої демократії, а також у діяльності органів народного представництва, вважаємо, що даний функціонал все ж таки не охоплює основний зміст їхньої діяльності та призначення. Скажімо так, контроль на виборах, референдумах тощо, у діяльності представницьких органів — це важлива, але не головна функція.

Тому вважаємо важливим розуміння концепції цивільного контролю в Україні, який можна трактувати як у широкому, так і вузькому значеннях. У першому, широкому, вважаємо що цивільний контроль є комплексом заходів, принципів та механізмів за допомогою яких громадянське суспільство впливає на державу з метою вираження та захисту суспільних інтересів У вузькому ж розумінні під цивільним контролем мається на увазі діяльність формалізованих та неформальних цивільних суб'єктів з виявлення та відповідної оцінки діяльності органів влади та управління, не орієнтованої на досягнення суспільного блага, як більшості населення, так і дотримання прав і свобод окремих громадян.

Найважливішим наслідком розуміння цивільного контролю у широкому та вузькому сенсі є усвідомлен-

ня того, що контроль у широкому, розумінні, має право здійснювати весь народ України, населення певних територій, об'єднаних територіальних громад тощо, тоді як цивільний контроль у вузькому розумінні здійснює найбільше активна частина суспільства, що цілком відповідає досвіду провідних демократичних держав.

В Україні не зарегламентовано поняття, принципи, методи та механізми здійснення цивільного контролю, не визначена відповідальність посадових осіб, якщо заважається проведенню цивільного контролю, відсутні і наслідки при негативних результатах проведення цивільного контролю.

На нашу думку, основними рисами цивільного контролю в системі публічного управління є наступні:

- цивільний контроль не має владного характеру;
- цивільний контроль не є обов'язковим;
- суб'єктами цивільного контролю не можуть бути органи державної влади та органи місцевого самоврядування;
- цивільний контроль здійснюється від імені громадянської та громадян;
- право на участь обмежено законом з урахуванням специфіки діяльності органів публічної влади;
- цивільний контроль носить добровільну форму;
- цивільний контроль здійснюється в межах чинного законодавства України.

Таким чином, цивільний контроль — це цілеспрямована діяльність громадян, громадських груп, громадських організацій, яка спрямована на дотримання державою, суспільством та окремими посадовими особами законів, дотримання інтересів суспільства, особи, держави.

Важливими сферами, де потрібно здійснювати цивільний контроль, особливо в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуаціях є такі:

- 1) державна соціо-гуманітарна політика;
- 2) конституційні права та свободи громадян, у тому числі у соціо-гуманітарній сфері;
- 3) забезпечення національної, воєнної, політичної, економічної, екологічної, інформаційної безпеки;
- 4) забезпечення прав та свобод людини в межах міжнародно-правових угод та законодавства;
- 5) сфера безпеки та оборони України.

Цивільний контроль може здійснюватися такими способами:

- формування громадських рад при органах державної влади;
- присутність громадян, представників організацій, громадських об'єднань на засіданнях уряду, парламенту, засідання місцевих рад;
- оприлюднення (опублікування), розміщення інформації про діяльність органів державної влади у засобах масової інформації, мережі Інтернет, на офіційних сайтах, соціальних мережах тощо;
- надання громадянам, організаціям, громадським об'єднанням інформацію за їх запитом (в усній чи письмовій формі, у тому числі у вигляді електронного документа) про діяльність органів державної влади;
- проведення журналістських розслідувань щодо порушень окремими посадовими особами або органа-

ми державної влади принципу законності у певній галузі та оприлюднення результатів;

— підписання електронних петицій та ін.

В якості одного з видів цивільного контролю може розглядатися контроль з боку наукової громадськості: дослідники правової реальності (кандидати, доктори наук, аспіранти, здобувачі вищої освіти або особи, що цікавляться певним питанням) також здійснюють контроль за чинним законодавством, діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Так, залучення наукової спільноти до надання експертно-аналітичних послуг органам державної влади, залучення науковців до вивчення певних процесів у системі публічного управління та надання рекомендацій з покращення ситуації — є певними формами цивільного контролю у системі публічного управління. Результати цього контролю виражаються в обговореннях на наукових конференціях, різних публікаціях, обговорюються на круглих столах, семінарах та можуть отримати своє подальше відображення у позиції провідних науковців, практиків, законодавця. Цей вид контролю можна віднести до цивільного контролю. Також з урахуванням усього вищевикладеного вважаємо, що цей вид контролю є найбільш прийнятною формою, адже передбачає участь у дискусіях — наукових дискусіях, оформлених в рамках освітніх установ та при різних органах державної влади, а також залучення до такої дискусії професіоналів, практиків та осіб, які мають досвід у проведенні аналітичних досліджень. Ця форма участі може бути не завжди зручна для громадян, особливо при необхідності подати проект у певний термін, на певних умовах. Одним із прийнятних способів заохочення громадянських ініціатив можна вважати нагородження та офіційне схвалення пост-фактум, коли відповідний проект нормативного акту видається вже після виявлення позитивних активних ініціатив та досягнення позитивного ефекту.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, основною причиною для необхідності встановлення нормативного регулювання основ здійснення цивільного контролю в системі публічного управління є встановлення відповідальності за результатами проведення цивільного контролю, регламентація механізмів та процедур здійснення цивільного контролю та оприлюднення його результатів, встановлення безпеки для суспільства та держави в цілому, етичність при його проведенні, обмеження можливих зловживань під час проведення цивільного контролю, а також заохочення громадської ініціативи. Цінність цивільного контролю порівняно з державним у тому, що він більший гнучкий, менш нормативно зарегульований, відкритий, прозорий та дієвий.

Література:

1. Аристотель. Политика. Сочинения. В 4 т. М.: Мысль, 1984. Т. 4. С. 547—548.
2. Монтескье Ш. О духе законов. Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955. С. 167.

3. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посібник. Київ: Ленвіт, 2012. 64 с.

7. Комунікаційний інструментарій для державних службовців. Звіт для державних службовців в рамках проекту ЄС Association4U за підтримки Європейського Союзу. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/communication-toolkit-a4u-mip-ukr.pdf>

8. Письменний І. В. Трансформація публічного управління в інститут суспільної взаємодії в процесі становлення громадянського суспільства. Державне управління та місцеве самоврядування. 2011. № 4 (11). С. 12—23.

9. Mikheev D. S., Mikheeva T. N. and Mokoseeva M. A. On the experience of legal regulation of the principle of local authorities in German law. Review of European Studies. 2015. Vol. 7, № 8.

10. Mikheev D. S., Dudko I. G. and Mikheeva T. N. Public Control in the Mechanism of Realization of the Principle of Local Authority Publicity. Mediterranean Journal of Social Sciences. 2015. vol. 6. № 3. P. 41—44.

11. Пухкал О. Г. Громадський контроль як важливий чинник демократизації та ефективності державного управління. Інвестиції: практика та досвід. Сер. "Механізми державного управління". 2010. № 14. С. 56—58.

References:

1. Arystotel (1984), Politika. Sochineniya. V 4 t. [Politics. Compositions in 4 vol.], Mysl, Moscow, Russia, vol. 4, pp. 547—548.

2. Monteske, Sh. (1955), O dukhe zakonov. Izbrannyye proizvedeniya [On the spirit of laws. Selected works], Hospeltyzdat, Moscow, Russia.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1948), "Universal declaration of human rights", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Accessed 5 Dec. 2023).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1973), "International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (Accessed 5 Dec. 2023).

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Constitution of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 5 Dec. 2023).

6. British Council (2012), Uchast' hromads'kosti u protsesi pryjniattia rishen' na mistsevomu rivni [Public participation in the decision-making process at the local level: a guide], Lenvit, Kyiv, Ukraine.

7. Association4U (2020), "Communication tools for civil servants. A report for civil servants within the EU project Association4U with the support of the European Union", available at: <https://eu-ua.org/sites/default/files/communication-toolkit-a4u-mip-ukr.pdf> (Accessed 5 Dec. 2023).

files/communication-toolkit-a4u-mip-ukr.pdf (Accessed 5 Dec. 2023).

8. Pysmennyi, I. V. (2011), "Transformation of public administration into an institution of social interaction in the process of formation of civil society", Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadyuvannia, vol. 4 (11), pp. 12—23.

9. Mikheev, D. S. & Mikheeva, T. N. & Mokoseeva, M. A. (2015), "On the experience of legal regulation of the principle of local authorities in German law", Review of European Studies, Vol. 7, number 8.

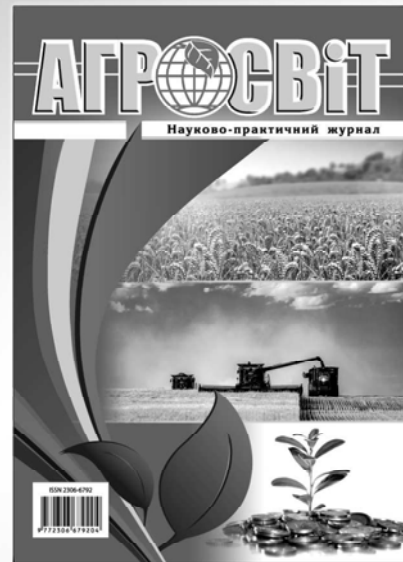
10. Mikheev, D. S. Dudko, I. G. & Mikheeva, T. N. (2015), "Public Control in the Mechanism of Realization of the Principle of Local Authority Publicity", Mediterranean Journal of Social Sciences, vol. 6, number 3, pp. 41—44.

11. Pukhkal, O. H. (2010), "Public control as an important factor of democratization and efficiency of public administration", Investytsii: praktyka ta dosvid. Ser. "Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia", 14, pp. 56—58. *Стаття надійшла до редакції 19.01.2024 р.*

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292